

UPPSALA
UNIVERSITET

Rapport nr: 2011ht5029

Institutionen för
pedagogik, didaktik
och
utbildningsstudier
Examensarbete i
utbildningsvetenskap
inom allmänt
utbildningsområde,
15 hp

Hjälp vår jord -

En studie av hur de tre dimensionerna av hållbar utveckling behandlas
inom barnlitteratur.

Författare: Sanja Bukovac

Handledare: Maria Hedefalk

Examinator: Christian Abrahamsson

Sammanfattning

Efter att FN:s konferens om hållbar utveckling genomfördes i Rio 1992, stod det klart att utbildningsväsendet har en viktig roll i att skapa nya traditioner kring utbildning för hållbar utveckling, då det i nuläget inte existerar någon sådan. Problematiken bottnar i att ämnet hållbar utveckling anses vara relativt komplext och brett, vilket medför svårigheter för lärare och förskollärare att hitta en allmän och övergripande balans. Att det dessutom finns lite forskning kring utbildning för hållbar utveckling för de yngre barnen visar på problematiken ytterligare.

De resultat som har framkommit i analysen är att den miljömässiga dimensionen med återvinning som tema, är det innehåll som är mest framträdande och synlig i fyra av fem barnböcker. Då de tre dimensionerna inte uttalas i barnböckerna har dessa fått läsas fram mellan raderna och resultatet blev att den sociala dimensionen är ständigt närvarande och har en övergripande roll i samtliga barnböcker. Den sociala dimensionen gestaltas i barnböckerna via solidaritet, tillit, samarbete, ansvar och uppfostran mfl.

Denna studie ämnar att undersöka hur de tre dimensionerna inom hållbar utveckling förhåller sig till fem utvalda barnböcker. Barnböckerna kan ses som ett underlag utifrån ett tema- och ämnesövergripande arbetssätt för verksamheten i förskolan. Barnböckerna som används i studien är alla utgivna under 2000-talet och vänder sig till barn mellan 3 till 6 år. Metoden som används är kvalitativ textanalys med grund i idé- och ideologianalys.

Ämnesord: Hållbar utveckling, Barnbok, social dimension, ekonomisk dimension, miljömässig dimension,

Innehållsförteckning

Inledning.....	4
Bakgrund	5
Hållbar utveckling	5
Utbildning för hållbar utveckling	7
Tidigare forskning	8
Teorier om barnbokens användning	10
Syfte och frågeställning	12
Metod	13
Textanalys.....	13
Idé och ideologianalys.....	13
Förtydligande	14
Analysfrågor.....	14
Presentation av det empiriska materialet.....	15
Urval och avgränsning	16
Analys.....	18
Välkommen till tippen (2007)	18
Hjälp vår jord – Charlie och Lola (2008)	20
Hjälp sa Akva (2009).....	22
Efter sista slurken – panta burken (2010).....	24
Stäng av, Max! (2008).....	25
Diskussion	28
Källförteckning.....	33

Inledning

Hållbar utveckling är ett begrepp som innefattar de tre dimensionerna; ekonomisk, social och miljömässig dimension som är sammanflätade och beroende av varandra. Inom skolans värld är begreppet relativt nytt och därför är även den tidigare forskningen knapphändigt vad gäller hållbar utveckling för de yngre barnen. Då det inte heller finns en tidigare tradition av hållbar utveckling i skolan och förskolan är det svårt för lärare och förskollärare att integrera alla dimensionerna i verksamheten.¹ Mycket ofta blir det endast den miljömässiga dimensionen som blir utmärkande.² För att integrera alla dimensionerna i förskolan är exempelvis barnboken ett relevant och användbart pedagogiskt hjälpmedel som redan nu används flitigt i verksamheten. Barnboken tillsammans med ett tema- och ämnesövergripande arbetssätt kring hållbar utveckling, skulle kunna bidra till att integrera alla tre dimensionerna. I denna studie beskrivs hur de tre dimensionerna inom hållbar utveckling behandlas i fem barnböcker från 2000-talet, som riktar sig mot barn i förskolan i åldrarna 3 till 6 år. Beskrivningen ska göras genom en kvalitativ textanalys med grund i idé och ideologianalys.

1 Björneloo, Inger, 2011, *Hållbar utveckling – att undervisa utifrån helheter och sammanhang* s. 15

2 SOU, 2004:104 *Att lära för hållbar utveckling*, s. 13 f, Lpfö 98 s. 28

Bakgrund

Hållbar utveckling

År 1992 genomfördes FN:s miljökonferens i Rio de Janeiro där ledande politiker från hela världen diskuterade begreppet hållbar utveckling. Hållbar utveckling är ett brett begrepp som innefattar de tre dimensionerna, ekonomisk, social och miljömässig. Begreppet och dimensionerna beskrivs som ”en utveckling som möter nutidens behov utan att riskera möjligheten för kommande generationer att möta sina behov.”³ På miljökonferensen i Rio framkom det att utbildningsväsendet har en stor roll i att lyfta fram hållbar utveckling och konkretisera begreppet för barn i skolan. Genom att lärare och förskollärare konkretiserar begreppet har barnen möjlighet att förstå begreppets komplexitet och därmed även förstå det långsiktiga tänkandet kring att agera hållbart i samhället och gentemot naturen.⁴ Föreliggande studie kommer att uppmärksamma hur barnbokens innehåll kan utgöra ett underlag för lärare och förskollärare för att deltagandegöra förskolebarn i ett arbete kring hållbar utveckling.

Under konferensen i Rio skapades dessutom ett långsiktigt handlingsprogram för en hållbarare samhällsutveckling runt om i världen. Programmet kom att kallas Agenda 21 och innehöll riktlinjer och rekommendationer hur man bland annat ska utrota fattigdomen och bekämpa hotet mot miljön. Då handlingsprogrammet berör alla länder i världen, bör rekommendationerna och riktlinjerna tas ner till en individ- och samhällsnivå.⁵ Vilket innebär att varje kommun, stad och skola runt om i Sverige har en del i handlingsprogrammet.⁶ Särskilt relevant blir det då hållbar utveckling ska få mer och mer utrymme i skolorna och förskolorna, men vars användningsområde för undervisning är desto otydligare⁷.

Hållbar utvecklingens tre dimensioner ska genom ett långsiktigt förhållningssätt och investering i ett hållbart samhälle hushålla med de resurser som finns och påverka miljön i minsta möjliga mån.⁸

De tre dimensionerna är;

Ekonomisk dimension, som är huvudsakligen viktig för samhällsutvecklingen, innefattar att hushålla med resurser som inte bör utgöra en påfrestning på miljön och ha en

3 Gröndahl & Svanström, 2011, *Hållbar utveckling* s. 32

4 SOU 2004:104, s. 69 ff

5 Agenda 21 – sökord: agenda 21 <http://www.regeringen.se/content/1/c6/01/86/84/6de2900f.pdf>

6 Persson & Persson, 2007, *Hållbar utveckling – människan, miljö och samhälle*, s. 9

7 SOU 2004:104, s. 70 ff

8 Björneloo, Inger, 2006, *Innebörder av hållbar utveckling* s. 26

stabilitet och hållbarhet i samhället.⁹ Den ekonomiska dimensionen utgår från ett samhälle som inte överdriver sin produktiva förmåga vad gäller varor och produktion. Inom den ekonomiska dimensionen är varje människa berättigad att ha ett arbete, gå i skolan och driva samhällets produktion framåt, med hänsyn till naturen och miljön i fokus. Människor ansvarar också för att inte belasta ekosystemen och kretsloppen runtomkring oss genom att skräpa ner och kasta saker i naturen så fort det blir obrukbart.¹⁰ Därför kan nedskräpning och överkonsumtion ses som baksidan av den ekonomiska dimensionen där sopor och avfall är orsakad av en växande befolkning och ett mer slösande leverne.¹¹

Social dimension innebär att bygga upp ett hållbart, aktivt och driftigt samhälle som håller långsiktigt. Människan är beroende av de naturresurser som finns som exempelvis sol, vatten, skog och växter. Finns alla naturresurser har vi också hälsan och kan leva ett behagligt liv. Vid ett långsiktigt tänkande exploaterar inte människan jordens resurser utan skapar istället ett driftigt och hållbart samhälle utan egen vinning¹². Jämställdhet, uppfostran, rättvisa, ansvar, solidaritet, kultur, tillit och trygghet är några ord som har sin utgångspunkt i demokratiska värden och som ingår i den sociala dimensionen.¹³

Miljömässig dimension, handlar om att minska påverkan på miljö och att bevara helheten kring de ekologiska systemen. Detta innefattar även en långsiktig plan för ekosystemets fortsatta utveckling.¹⁴ Även kretsloppet är en del av denna dimension och kan innefatta allt ifrån sopsortering och återvinning, till vattnets kretslopp och kretslopp mellan döda och levande organismer i naturen. Kretsloppet har många olika funktioner och innebörder men det alla har gemensamt är den cirkelformade banan där varje funktion och innebörd har en viss plats och betydelse tillskrivet sig. Människor, växter och djur är beroende av vatten och de näringsämnen som existerar och finns det för mycket utsläpp, blir vattnet istället en fara¹⁵. Biologisk mångfald ingår även under denna dimension där alla ska samspela kring naturen och miljön.¹⁶ Ett långsiktigt framtidstänkande ger dessutom utrymme för ekosystemens återhämtning och mindre belastning på ekosystemen och kretsloppen.¹⁷

9 KTH sökord: *hållbar utveckling tre dimensioner*, <http://www.kth.se/om/policies/hallbar-1.78109>

10 SOU, 2004:104 s. 31 ff, Gullrikson H & Holmgren U, 2011, *Hållbar utveckling – livskvalitet, beteende, teknik* s.139 ff,

11 Persson & Persson, 2007, *Hållbar utveckling*, s. 140

12 Persson & Persson, 2007, *Hållbar utveckling*, s. 179 ff

13 SOU, 2004:104, s. 31 ff, Gullrikson & Holmgren, 2011, *Hållbar utveckling – livskvalitet, beteende, teknik* s. 65

14 SOU, 2004:104, s. 13

15 Persson & Persson, 2007, *Hållbar utveckling – människan, miljö och samhälle*, s. 34 ff

16 Ibid. s.167

17 SOU, 2004:104, s. 13

Utbildning för hållbar utveckling

“Det är en abstrakt idé som ska göras till verklighet för alla människor på jorden och detta kan betraktas som 2000-talets största utmaning.”¹⁸ - Kofi Annan

Citatet ovan belyser komplexiteten för begreppet hållbar utveckling. Komplexiteten kring ämnet bottnar i att begreppet är abstrakt och ger mycket tolkningsföreträde vilket gör det svårt, inte enbart för politiker och företag att definiera begreppet, utan också för lärare och förskollärare att ge en klar definition. Begreppet hållbar utveckling bör konkretiseras och specificeras vilket är ett problem inom utbildning för hållbar utveckling.¹⁹ Julie Davis (2005) håller med, och skriver i sin forskningsöversikt att det finns ett hål angående forskningen kring hållbar utveckling för de yngre åldrarna.²⁰ Lärare på skolorna och förskolorna vet inte hur man ska arbeta med ämnet och de som arbetar med hållbar utveckling gör det på olika sätt.²¹ Tillskillnad mot de andra ämnen i skolorna och förskolorna finns det ingen tradition förankrad kring hållbar utveckling som är möjlig att luta sig emot.²²

Det gör att det skapas en osäkerhet bland lärare hur man ska konkretisera begreppen och hur man ska integrera alla dimensionerna i den pedagogiska verksamheten enligt SOU.²³

Samtidigt, menar Davis, är forskningen kring utbildning för hållbar utveckling för de yngre åldrarna av lågt intresse, trots att det finns engagemang och intresse bland pedagoger.²⁴ Därför är det av vikt och relevans att denna studie bidrar med ny forskning för det vetenskapliga fältet kring utbildning för hållbar utveckling för de yngre åldrarna.

Då SOU (2004) skriver att populariteten kring utbildning för hållbar utveckling anses bero på att det finns ett visst tolkningsföreträde, finns det även risk att någon av dimensionerna inte etablerar sig inom förskolan och skolan. SOU menar vidare att arbetet kring hållbar utveckling på förskolan blir därför splittrat runt om i landet.²⁵ Samtidigt menar Björneloo att det är viktigt att fortsätta diskutera och prata om olika sätt att arbeta med hållbar utveckling, för att nå ett enhetligt och fortlöpande arbete där alla dimensionerna kan etableras och inkluderas.²⁶

I läroplanen för förskolan uppmanas den pedagogiska verksamheten ha ett ekologiskt förhållningssätt. Förutom den miljömässiga dimensionen i läroplanen för förskolan, är även

18 Ibid. s. 31

19 Björneloo, Inger, 2006, *Innebörder av hållbar utveckling*, s. 13 ff

20 Davis, Julie, 2009, *Revealing the research 'hole' of early childhood education for sustainability*, s. 4

21 Ibid. s.11

22 Björneloo, Inger, *Hållbar utveckling – att undervisa utifrån helheter och sammanhang* s. 15

23 SOU, 2004:104 *Att lära för hållbar utveckling*, s.13

24 Davis, Julie, 2009 *Revealing the research 'hole' of early childhood education for sustainability*, s.8

25 SOU, 2004:104 *Att lära för hållbar utveckling*, s. 13 f

26 Myndigheten för Skolutveckling, 2004, *Hållbar utveckling i praktiken* s. 15

den sociala och ekonomiska dimensionen synliga. Den sociala och ekonomiska dimensionen gestaltas i demokratiska värden, solidaritet, rättvisa och jämställdhet. Att alla barn ska ha rätt till utbildning och ett respektfullt bemötande mot miljön och andra människor, är kvaliteter som barnet förväntas utveckla. Skolan skall även utveckla barnets värdegrund, som bygger på demokrati, livets okränkbarhet etc.²⁷

Hur kan då lärare arbeta för att konkretisera hållbar utveckling i förskolan? Ett förslag vore att arbeta tema- och ämnesövergripande och att anamma hållbar utveckling som ett förhållningssätt och inte som ett ämne. Det skulle betyda att all undervisning och pedagogisk verksamhet borde präglas av ett hållbar utvecklingsperspektiv.²⁸ Ett exempel på att arbeta ämnesövergripande vore att utgå ifrån en barnbok. Gunilla Lindquist (1989) menar att det är viktigt att utifrån barnens perspektiv och att verksamheten utformas utefter deras intressen och tidigare erfarenheter. Hon menar vidare att temaarbete är bra sätt att arbeta på, det gör barnen kreativa och temaarbeten bidrar till att barnen öppna upp alla sinnen. Dessutom är det en lång arbetsprocess som är betydelsefull och inspirerande.²⁹ Då hållbar utveckling är ett brett ämne kan temaarbete vara ett passande sätt för pedagoger att samtidigt konkretisera arbetet med hållbar utveckling för de yngre barnen.³⁰

Julie Davis skriver att det är de små stegen i riktning mot målet som är viktigt, vilket kräver engagemang från alla parter i förskolan, både barn, föräldrar och pedagoger.³¹ Övergripande syfte med föreliggande studie är därför att beskriva vad barnböcker kan bidra med kring de tre dimensionerna vid arbete med hållbarhetsfrågorna i förskolan.

Tidigare forskning

Som tidigare nämnts finns det relativt lite forskning angående utbildning för hållbar utveckling för de yngre barnen, därför har artiklar och avhandlingar från bland annat Julie Davis varit relevanta, då hon har forskat en hel del kring området. De studier som hon har utfört är internationella, men relevansen kring bristande forskning är även av betydelse för Sverige. Forskningen kring ESD-skolor, där ESD står för education of sustainable development, har haft en mer framträdande roll i utlandet då framförallt i Asien, Europa och Oceanien, där undervisning *för* naturen och miljön varit i fokus.³² Tidigare, skriver Davis, har forskningen om undervisning handlat mycket om att vara ute i naturen och det som tidigare

²⁷ Lpfö s. 25

²⁸ Myndigheten för Skolutveckling, 2004, *Hållbar utveckling i praktiken* s. 54

²⁹ Lindquist Gunilla, 1989, *Från fakta till fantasi* s. 89

³⁰ Myndigheten för Skolutveckling, 2004, *Hållbar utveckling i praktiken*, s. 39

³¹ Davis, 2005, *Educating for sustainability in the early years*. s.13

³² Pramling Samuelsson, Education for Sustainable Development, s. 14, Davis, 2009, s.235,

kallades miljöundervisning. Miljöundervisning existerade under sin egen form på 80-talet, men som idag vävs samman med den miljömässiga dimensionen av hållbar utveckling.³³

Ny forskning hur barnen ska undervisas för hållbar utveckling är fortfarande bristfällig.³⁴

Dock har forskare däribland Davis, Pramling Samuelsson, Björneloo, Öhman och Östman givit exempel på hur lärare och förskollärare kan gå tillväga för att arbeta med hållbar utveckling i praktiken.

Davis (2005) skriver att i de fall där hållbar utveckling har integrerats in i verksamheten har småprojekt varit startpunkten för att göra barnen intresserade av projekten. Barnen har haft möjlighet att bestämma själva vad som skulle få vara med och därmed även haft inflytande i sin egen vardag.³⁵ Att starta upp ett arbete kring hållbar utveckling var, enligt Davis, dock inte problemfritt. Skiftande kunskaper kring ämnet och bristande motivation och engagemang från både lärare och föräldrar var några exempel på problemområden. Men det viktigaste var att småprojekten integrerades in i verksamhetens vardag.³⁶ Exempelvis har barnen arbetat med att uppmärksamma att vattnet inte är en evig resurs. Barnen kom själva till insikt hur mycket vatten som gick till spillo varje dag, varpå ett av de olika projekten handlade om att inte slösa på vatten i onödan.³⁷ Det är därför viktigt att barnets lärande om naturens och miljöns kretslopp sätts i ett sammanhang så att barnet förstår att de själva ingår i kretsloppet och att de har möjlighet att påverka framtiden.³⁸

Helen Hasslöf (2009) skriver att maten vi äter i skolan och förskolan är ett passande ämne att ta upp som ett temaarbete kring hållbar utveckling. Dels för att alla människor tycker om mat och att det berör oss alla. Men maten har många olika funktioner förutom att mätta oss. Man kan känna glädje eller besvikelse i förhållande till maten och maten kan vara ett sätt att känna gemenskap. Maten är också starkt kopplat till kultur och hälsa, där båda ingår i den sociala dimensionen. Frågor som rör varifrån maten kommer och hur den produceras kan kopplas både till ett lokalt och ett globalt perspektiv, till miljö och till den biologiska mångfalden.³⁹ Vilket gör ämnet mat till ett mångsidigt och relevant ämne att prata om tillsammans med barnen.

33 Davis, 2009 s.235,

34 Johansson, 2009, s. 80, Davis, Julie, 2009 s. 235

35 Davis, 2005, s. 3

36 Ibid s. 4

37 Ibid s. 6

38 Phenice, Lillian A. & Griffore, Robert J, 2003, *Young Children and the Natural World*, s. 169

39 Hasslöf, 2009, *Tankar om hållbar utveckling och lärande* s. 26

Östman & Öhman nämner ett annat sätt att arbeta med hållbar utveckling med de yngre barnen. Exempelvis har förskollärare på en förskola i södra Stockholm använd sig av ett troll som går igenom FN:s barnkonvention. Inför varje barnkonventionsartikel ingår också en miljödel. Att därmed integrera barnens rättigheter in i verksamheten får man även in den social dimensionen utav hållbar utveckling.⁴⁰

Med dessa exempel finns det många möjligheter att integrera hållbar utveckling i verksamheten för de yngre barnen. Då denna studie ämnar att beskriva de tre dimensionerna utifrån valda barnböcker kan innehållet i barnböckerna utgöra ett underlag för ett tema- eller ämnesövergripande arbete med barnen.

Teorier om barnbokens användning

Barnbokens påverkan anses viktigt för barnets utveckling, inte enbart ur lässynpunkt utan även som en del av ett kulturellt eller ett socialt sammanhang där exempelvis hållbar utveckling kan ingå och vara en del av ett sådant sammanhang.⁴¹ Alida Gelsie (1992) skriver om hur barnboken är ett sätt att lära barnet om livet, världen och om samspelet mellan naturen, jorden och människorna. Hon menar på att det är viktigt att integrera in barnboken i den pedagogiska verksamheten eftersom det finns så mycket att lära av den och att barnen oftast kommer ihåg berättelserna⁴².

Barnboksförfattare försöker att fånga barnets intressen och få dem att läsa just den boken vilket gör att barnboksförfattare inte försöker förhålla sig neutrala.⁴³ Lena Kåreland ger ett exempel där enskilda författare, under 70-talet, engagerade sig i frågor som rör tredje världen, varav författaren Monica Zak i boken *Rädda min djungel* (1987) skrev om skövlingen av regnskogarna i Amazonas där en pojke blev utsatt. Boken väckte såpass mycket uppmärksamhet att det blev en inspirationskälla för ett regnskogsprojekt i flera skolor runt om i Sverige.⁴⁴

Barnbokens ämnen genom tiderna har ständigt varit färgade av de rådande samhällsidealen. Barnboken sågs länge som ett uppfostringsmedel där idéer, normer och föreställningar som var specifika för varje epok var rådande.⁴⁵ Alida Gelsie (1992) lyfter folksagorna som ett exempel och menar att dessa alltid har haft en förkärlek till jorden och naturen, ämnen som i

40 Östman & Öhman, 2002, *Hållbar utveckling i skolan*, s. 50

41 Östman & Öhman, 2002, *Hållbar utveckling I skolan* s. 11

42 Gersie, 1992, *Earthtales: Storytelling in Times of Change* via UNESCOs hemsida

43 Kåreland, 2001, *Mötet med barnboken* s. 11

44 Kåreland, 2001, *Mötet med barnboken* s. 109

45 Kåreland, 2001, *Mötet med barnboken*, s. 27

dagsläget är relevanta och inte bör falla i glömska.⁴⁶ I dagens läge är ideal som demokrati, rättvisa och solidaritet några viktiga begrepp och ämnen som behandlas i barnböckerna och barnboken har fått ett annat syfte än tidigare, att vara ett pedagogiskt hjälpmedel som främjar barnets förmågor.⁴⁷

Gersie (1992) skriver vidare att sagoberättande är ett sätt för pedagoger att förmedla tankar och föreställningar till barnen om människans relation till jorden. Människan har alltid varit intresserad av jorden och därför är det bra om berättelser och barnböcker integreras in i utbildning för hållbar utveckling. Hon skriver vidare att berättelser och barnböcker är lätta för barn att ta till sig och att barn oftast kommer ihåg sagan samtidigt som den får barnet att tänka och reflektera.⁴⁸ Vilket även Pramling håller med om och tillägger att det viktigt att barnet skapar sig ett sammanhang kring berättelsen och kan på så sätt identifiera, förklara och ställa frågor kring berättelsen.⁴⁹ Gersie menar också på att berättelser och barnböcker inspirerar till handling och att det är bland annat därför som barnböckerna bör användas inom utbildning för hållbar utveckling.⁵⁰

46 Gersie Alida, 1992, *Earthtales: Storytelling in Times of Change* via UNESCOs hemsida

47 Pramling, 1993, *Lära av sagan* s. 28 ff

48 Ibid.

49 Pramling, 1993, *Lära av sagan*, s. 9,

50 Gersie Alida, 1992, *Earthtales: Storytelling in Times of Change* via UNESCOs hemsida

Syfte och frågeställning.

Syftet med föreliggande studie är att analysera hur barnböcker behandlar social, ekonomisk och miljömässig dimension inom utbildning för hållbar utveckling. Då det finns en uttalad problematik bland pedagoger att konkretisera hållbar utveckling för barn, kan barnboken ses som ett användbart medel för detta ändamålet, då barnboken regelbundet används i den pedagogiska verksamheten.

Förskollärare som därför vill arbeta med innehållet i barnböckerna utifrån ett hållbar utvecklingsperspektiv, kan tillsammans med barnen använda barnböckerna som ett underlag för diskussion kring de tre dimensionerna.

Frågeställningen är följande:

Hur behandlas dimensionerna inom hållbar utveckling i barnböckerna?

Metod

Textanalys

Till ändamålet kommer kvalitativ textanalys att användas som innebär att texten granskas noga och det för uppsatsen väsentliga tas ut i texten. Det är viktigt att granska textens delar, likväl som helheten och den kontexten som den ingår i. Det är därför relevant för denna studie att helheten och kontexten granskas tillsammans.⁵¹

För att kunna analysera är det av vikt att ställa frågor till texten som ska vara möjligt att besvaras av antingen texten eller författaren själv. Därför bör texten läsas aktivt fler gånger för att hitta information. Men när texten läses innebär det alltid en tolkning av den ursprungliga texten. Vilket betyder att analysen kan skilja sig åt beroende på vem som skriver den.⁵² Det kan ses som ett reliabilitetsproblem, då det jag tolkar kanske inte stämmer överens med vad en annan forskare skulle ha skrivit eller vad författaren själv hade för tanke.

Reabilitetsproblemet kommer därför att lösas genom att de citat som tagits fram från böckerna ska belysa direkt och indirekt de tre dimensionerna. På så vis blir finns det möjlighet att tolkningarna blir olika, men att citaten ska räcka och vara en fast grund för dessa tolkningar.⁵³

För att besvara den övergripande frågeställningen behövs en konkretisering av problemet, detta görs genom ett antal preciserande frågor som även kallas analysfrågor. Frågorna ska vara grunden för frågeställningen och vara styrinstrument för undersökningen. Analysfrågorna presenteras nedan under rubriken analysfrågor.

Idé och ideologianalys

Genom att använda sig av idé och ideologisk analysmetod kan man berätta om det som står implicit i texten. En idéanalys kan ha tre övergripande syften; beskrivande, förklarande eller ställningstagande. I denna studie ska beskrivande idéanalys tillämpas som innebär att titta efter det som är uttalat i texten. Vid en beskrivande analys ska inga ställningstaganden göras och inga förklaringar på varför det är så, göras. Idéanalysen kritiseras för att den ger en beskrivande bild utan att ge en orsaksförklaring till varför det uppstår olika fenomen i samhället, vilket resulterar i att analysmetoden är otillräcklig.⁵⁴ Men då studiens syfte är att undersöka hur de tre dimensionerna inom hållbar utveckling behandlas i barnböckerna är det

⁵¹ Essiasson et al, 2007, s. 155

⁵² Bergström & Boréus, 2005, *Textens mening och makt*, s.157

⁵³ Essiasson et al, 2007, s. 70 ff

⁵⁴ Beckman 2005 s. 48

inte relevant att ge en orsaksförklaring till varför författarna valt att skildra en text på det ena eller andra viset.

Genom att se hållbar utveckling som en idé, kan man genom noga granskning av texten urskilja de utmärkande nyckelorden explicit och implicit för varje dimension, vilket denna undersökning vill klargöra för att ta reda på hur de tre dimensionerna behandlas i barnböckerna⁵⁵.

Förtydligande

De nyckelbegrepp som användes för att explicit och implicit leta efter de tre dimensionerna i texten är solidaritet, uppfostran, tillit, jämställdhet, resurser, konsumtion, miljö, klimat, återvinning, ekosystem och kretslopp.

En tabell har skapats för varje bok där de tre dimensionerna är överskådliga för läsaren i olika kolumner. Under varje kolumn tillhörande en dimension osv, har de nyckelbegreppen som implicit hittats i texten skrivits ned. Utöver de tre dimensionerna finns även två kolumner som heter problem och begrepp, avsikten med dessa kolumner är att belysa det problem och begrepp som är centrala eller relevant utöver de tre dimensionerna. Användningsområde för de två sistnämnda kolumner kan vara ett exempel på ett fortsatt arbete med barnen kring begrepp som rör boken eller använda de två kolumnerna som diskussionsunderlag med barnen.

Analysfrågor

Analysfrågorna bör vara konstruerade så att de ”fångar in väsentliga aspekter av det samhällsfenomen som ska undersökas”.⁵⁶ Analysfrågorna används sedan som styrinstrument för undersökningen och är en konkretisering av frågeställningen.⁵⁷ Frågorna är dessutom av öppen karaktär där svaret avgörs utefter det som hittas i analysmaterialet. Det är därför viktigt att behålla fokus på frågeställningen, då det är lätt att tappa fokus vid ett öppet förhållningssätt.⁵⁸

Analysfrågorna är följande:

- Behandlas den ekonomiska dimensionen och i så fall på vilket sätt?

Hur talas det om resurserna?

⁵⁵ Bergström & Boréus, 2005, *Textens mening och makt*, s.155 ff

⁵⁶ Esiasson et al. s. 155

⁵⁷ Ibis s. 243

⁵⁸ Esiasson et al. s. 245, Bergström & Boréus s. 177

- Behandlas den sociala dimensionen och i så fall, på vilket sätt?
Uttalas solidaritet?
Uttalas eller nämns jämställdhet?
- Behandlas den miljömässiga dimensionen och i så fall, på vilket sätt?
Uttalas någon form av miljöpåverkan?
Uttalas någon belastning på ekosystemet/kretsloppet?

Presentation av det empiriska materialet

De barnböcker som analyseras i denna uppsats är följande;

Välkommen till tippet av Anneli Jordahl (2007)

Jordahl lyfter problematiken att människor oftast inte vet vart sopor ska slängas och slänger man dem hur som helst så tar naturen och miljön skada av det. Läsaren får följa Freddie Frisk och Mörten som jobbar på återvinningscentralen och hur deras dag på tippet ser ut. Boken har valts för att den fokuserar på återvinning och problematiserar miljöproblemet.

Hjälp vår jord - Charlie och Lola av Lauren Child (2008)

Charlie och Lola är syskon, där Lola tycker om att samla på sig saker. När hon bestämmer sig för att rensa sina saker ger Charlie förslag om att återvinna det mesta. Charlie och Lola hjälps åt att sortera ut alla hennes saker. Boken har valts därför att Child problematiserar människans behov av materiella ting och vad människan kan göra för att hjälpa jorden genom återvinning och sortering. Child tar även upp betydelsen av kretsloppet.

Stäng av, Max! av Gry Kappel Jensen (2008)

Boken handlar om en pojke Max som gillar att leka i badrummet. När han leker använder han mycket vatten som föreställer ånga och toalettspolningen låtsas han är vattenfall. Tills mamman en dag säger, stäng av Max. Boken har valts för att den tar upp problematiken av att slösa de energiresurser vi har, exempelvis vatten och el. Boken tar dessutom upp problematiken kring klimatförändring.

Hjälp sa Akva av Carina och Björn Wilke (2009)

Handlar om huvudpersonerna Vilja och Viktor som en dag hittar Akva, en liten varelse som bor vid vattnet, som är mycket bestört. Ett stort svart moln hotar att förstöra deras natur Akva och hennes vänner lever i. Boken har valts för att Wilke problematiserar frågan om vattnets betydelse och vilka negativa konsekvenser det kan ge.

Efter sista slurken – panta burken av Hanna Semerson (2010)

Handlar om en pojke som älskar läsk och dricker därför mycket läsk i burk. Efter han druckit läsk slänger han burken på marken eller i naturen, utan att tänka på vilka konsekvenser det ger, förens en dag på stranden när en pojke han träffar visar honom vad man kan göra av burkarna. Boken har valts för att den tar upp solidaritet och vikten av resurser och återvinning.

Urval och avgränsning

Urvalet av empirisk data har bland annat tagits fram med hjälp av bibliotekspersonal på Uppsalas stadsbibliotek som via bibliotekets databas sökt på ord som; klimatförändring, kretslopp, återvinning, miljö, för att få fram böckerna.

Att hitta urvalet av böckerna har tämligen varit svårt, och sökning på hållbar utveckling enligt www.bibli.se, gav enbart träffar på en serie av böcker av Rob Bowden vars böcker vänder sig till de äldre barnen, vilket inte heller är av relevans för denna studie. Andra böcker som valdes bort var exempelvis böcker som handlade om djur och natur som inte har någon koppling till hållbar utveckling. Faktabaserade böcker, läromedel, idéböcker, handböcker och sångsamlingar har också valts bort, då de ingår i en helt annan genre än bilderböcker. Även böcker som vänder sig till barn äldre än 6 år har valts bort.

De sökord som jag använde via www.bibli.se var nyckelbegreppen kring de tre dimensionerna, så som; solidaritet, rättvisa, hälsa, demokrati, naturvård och resurser. Nyckelorden gav träffar, men eftersom böckerna inte var kopplade till hållbar utveckling, var de därför inte relevanta för denna studie.

De fem barnböcker som har valts ut är alla utgivna under 2000-talet, då diskussionen kring utbildning för hållbar utveckling varit aktuellt under det senaste decenniet och för att FN:s bestämmelse Dekaden riktar fokus kring utbildning för hållbar utveckling under åren 2005-

2014. Böckerna valdes dessutom för att de går under kategorin bilderbok och för att böckerna vänder sig till barn i förskolan för åldrarna 3 till 6 år.

De citat som undersöks i analysen är utvalda för att de visar hur de olika dimensionerna beskrivs i texten. Dimensionerna uttalas aldrig, utan vissa nyckelbegrepp kan förekomma som måste läsas fram mellan raderna. De textavsnitt där det går att utläsa mellan raderna redovisas i analysen. Ibland används ett citat, ibland används flera.

Analys

Välkommen till tippen (2007)

Ekonomiska dimensionen	Sociala dimensionen	Miljömässiga dimensionen	Problem
Överkonsumtion	Solidaritet, Ansvar	Kretslopp, Återvinning, Ekosystem	Farligt avfall, Överkonsumtion

Den ekonomiska dimensionen

"Containrar gapar med sina hungriga munnar. De ska fyllas med rangliga soffor, fläckigamadrasser, hoptrasslade kablar och kvistar ifrån trädgårdsröjningar."

I boken *Välkommen till tippen* är återvinningscentralen en plats där människor i staden slänger sina saker. Allt ifrån soffor och madrasser till kylskåp och trädgårdsröjningar ska sorteras och slängas i separata containrar. Citatet ovan beskriver hur dagen på återvinningscentralen börjar. Att munnarna gapar på containrarna visar på att det slängs mycket sopor där varje dag. Därför kan slutsatsen dras att människorna lever i ett samhälle där pengar är en viktig tillgång för att kunna köpa sig exempelvis madrasser eller soffor. Det blir lätt att förnya sina möbler och affärerna är lättillgängliga. Vilket uppmuntrar till en slit och slängkultur.

"Arbetsdagen är snart slut. När de sista bilarna glider ner igen från rampen ser Freddie Frisk att förarna ser glada ut. Det är skönt att få slänga."

Även detta citatet förstärker att människorna har alldeles för mycket prylar och saker. Här blir människan glad när hon får slänga sina saker. Om de är trasiga eller inte får vi inte reda på. Bara att det är skönt att få bli av med dem.

Den sociala dimensionen

"-Det finns två typer av människor, säger Mörten. De som ställer många frågor och vill att deras sopor ska hamna rätt, och andra som blir sura när de ser alla containrarna. De lyfter ut en hög med skrot och ställer det mitt på rampen. Så kör de iväg. -Då får du och jag sortera, suckar Mörten till Freddie."

Den sociala dimensionen innefattar att människor tillsammans skapar ett gott samhälle att leva i. Detta görs genom ett långsiktigt tänkande som i detta fallet innebär återvinning. De

människor som enbart lastar av sina sopor och antar att Mörten och Freddie tar hand om dem, känner möjligtvis tillit och trygghet i att det finns utbildad personal som vet bättre kring sortering och återvinning än dem själva. Samtidigt belyser problematiken hur viktigt det är att de tre dimensionerna är integrerade, som gör det möjligt att ha resurser som återvinningscentraler och utbildad personal vilka kan ingå under den ekonomiska dimensionen. Men oavsett hur kunderna gör så har de gjort ett aktivt val genom att slänga sopor på återvinningscentralen istället för någonstans i skogen. De bidrar därför till ett aktivt och driftigt samhälle, även om de är surmulna när de ser containrarna.

Den miljömässiga dimensionen

”- Vi ser till att allt som människor slänger tas hand om och blir något bra, säger Freddie och Mörten om någon frågar vad de arbetar med. Det är snällt mot luften, havet och alla djur.”

Den miljömässiga dimensionen har indirekt ett stort utrymme då hela boken handlar om att ta hand om naturen och miljön. Det görs genom att minska påfrestningen av kemikalier, utsläpp och andra gifter som påverkar miljön. I det fallet är sopsortering och återvinning ett utmärkt exempel på ett långsiktigt och hållbart arbete. Att kontrollera var sopor och avfall tar vägen utsätter inte vattnet, grönområden, skog och parker i närmiljön för ytterligare och onödiga påfrestningar.

Om man ser till det stora hela så bidrar människan med sin kompetens och arbetskraft att även djuren slipper förorenas av alla gifter. Avfallet tas om hand så att det inte hamnar i skogen eller på någon annan olämplig plats. Det finns ett klart och tydligt syfte i boken om vad som görs och varför det görs, att miljön, djuren och människan ska må bättre av att sopor slängs på tippor och återvinningscentraler där man vet hur soporna hanteras. Därmed kan man tolka att det finns en vördnad kring ekosystemen och kretsloppen.

”-Papper gör man av träd. Men har man redan gammalt papper så behövs det bara några få nya träd. Tidningshögen i hörnan väger omkring två ton, alltså tvåtusen kilo. För att göra så mycket tidningspapper krävs 28 normalstora träd. - Nu får träden stå kvar i skogen, säger Mörten. Fint va!”

Att träden får stå kvar i skogen är ett omtänksamt uttryck utav Mörten, för han tycker det är bra att nya träd slipper skövlas. Tanken på kretsloppet blir tydligt då sortering och återvinning av gamla tidningar, kartonger osv bidrar till att färre träd behöver skövlas. Kretsloppet kring trädet som blir papper synliggör hur allting hänger samman och hur de tre dimensionerna är

integrerade återigen. Författaren använder dessutom siffror och vikt för att visa på hur massiva tidningshögar är och hur få träd som behöver att skövlas.

Hjälp vår jord – Charlie och Lola (2008)

Ekonomiska dimensionen	Sociala dimensionen	Miljömässiga dimensionen	Problem
Misshushållning med resurser. Överkonsumtion	Solidaritet, Samarbete Jämställdhet	Ekosystem	Överkonsumtion Misshushållning av resurser

Ekonomiska dimensionen

”Det är bäst att ni inte går in i min storebror Martys rum. Ingen får röra hans saker och han vägrar att slänga någonting. Mamma säger att hans rum ser ut som en fullkomlig svinstia.”

I boken om Charlie och Lola är det fokus på materiella saker. Lola samlar på sig saker som exempelvis är både trasiga och gamla och karaktären Marvs storebror Marty har hela rummet fullt med saker. Att Marty vägrar att slänga någonting och att hans rum är fullt med saker visar även i denna bok som med *Välkommen till tippen*, att barn och vuxna köper mycket saker som förbrukas och ledsnas på snabbt och som sedan blir liggandes någonstans i ett hörn. Samtidigt vet vi inte vad Marty tycker om alla hans saker, han kanske anser att allting han äger är värdefullt, medan hans mamma tycker att hans rum ser ut som en svinstia. I grund och botten är konsumtionen i boken indirekt ett faktum som involverar både Lola och Marty.

Sociala dimensionen

Sociala dimensionen kommer fram genom solidaritet och jämställdhet som inte står direkt utskrivet i boken. Lola lär sig att återvinna genom Charlie, där Charlie blir den som introducerar återvinning för henne. Lola däremot tycker att det är roligt och vill involvera så många som möjligt, så då presenterar hon sin plan för hela skolan.

”I skolans nästa dag säger Lola: – Vi måste rädda träden och hindra att vi täcks av en stor enorm hög med skräp. Om ni fyller det här trädet med blad, så kommer vi att vinna ett alldeles eget riktigt träd till skolan. Alla är förtjusta och säger: - Jag vill återvinna, skicka vidare. - Jag vill återvinna, skicka vidare. Så hela skolan börjar med återvinning.”

Lola har en plan hur skolan ska göra för att vinna trädet men för att genomföra planen behövs fler personer som vill hjälpa till än enbart Lola och en stark *vi*-känsla framkommer tydligt i citatet. Bland annat med orden ”*vi måste...*”, ”*hindra att vi täcks...*” och ”*kommer vi att...*”. Alla hjälps åt och alla barnen blir jämlika oavsett bakgrund och kultur och skolan blir därför en bra plattform för att påverka och inspirera, som Lola i detta fall gör.

I ett tidigare avsnitt ur boken undrar Lola varför man måste återvinna för att skapa nya saker och Charlie förklarar varför.

”- Därför att om vi slänger allting så kommer vi allihopa att bli fullständigt begravda under enorm jättestor hög med sopor.”

Här kan man tolka det som att när Charlie berättar för Lola om sopberget handlar det om ett globalt perspektiv. Han pratar om ”*vi allihopa*” som kommer att bli begravda under sophög som han dessutom kallar för enorm. Eftersom hållbar utveckling förhåller sig till ett globalt perspektiv är denna tolkning därför passande. Man kan tolka att *vi*-känsla inte bara sträcker sig till människorna som påverkas nära och lokalt, utan att *vi*-känslan innesluter alla i hela världen.

Miljömässiga dimensionen

I följande citat förklarar Charlie för Lola att man inte ska använda för mycket toalettpapper.

”Senare säger Lola: - Kolla Charlie! Jag kan återvinna de här toarullarna.

Och jag säger: -Tanken är att man ska använda pappret lite i taget och inte slösa – så vi slipper hugga ner en massa träd! Sen kan man återvinna rullarna”

Utifrån det citatet kan man tolka att miljödimensionen framträder indirekt genom att huvudkaraktärerna pratar om träd, konsumtion och återvinning. Indirekt kan man också tolka att det finns en osynlig men påtaglig produktionskedja i samhället som involverar råvaror ifrån naturen som i det här fallet; träd för toalettrullarna. Om efterfrågan på toalettpapper är stor inom företagen, skövlas fler och fler träd ner för tillverkningen. I Lolas fall blir det hon som slösar onödigt mycket papper. Här kan också tolka en resurstvist mellan den miljömässiga och den ekonomiska dimensionen. Där den ekonomiska dimensionen handhåller med tjänster och där efterfrågan kring varuproduktion och arbetsplatser är nödvändigt för människorna. Men för att få en helhetsbild av trädens inverkan och betydelse i kedjan blir det tydligt att de tre dimensionerna inte går att skilja åt. Eftersom träd används som råvara i

produktionen av toalettpapper är det viktigt att kompensera upp förlusten med nya träd. I bokens fall ska alla barnen hitta och återvinna så mycket skräp som möjligt för att få så många löv som behövs för att vinna ett träd till skolan. Slutsatsen kan dras att om man städar upp efter sig så kan utrymme ges för nya träd att växa eller att färre träd behöver skövlas och att belastningen på ekosystemet därför blir mindre.

Hjälp sa Akva (2009)

Ekonomiska dimensionen	Sociala dimensionen	Miljömässiga dimensionen	Problem
Misshushållning med resurser, Överkonsumtion Återvinning	Solidaritet, Samarbete, Tillit	Kretslopp, Ekosystem	Klimatförändring Avfall, Nedskräpning, Föroreningar Ekosystem

Ekonomiska dimensionen

”Här finns dumpade bilar, färgburkar och andra burkar, flaskor, hinkar med saker som luktar starkt och konstigt. Gamla förpackningar och batterier, kylsårp och allt annat möjligt skräp”

Utifrån citatet kan man tolka att det människorna gör i boken är inte att hushålla med resurser, eftersom alla de saker som de slänger samlas på ett ställe i naturen. När sakerna ligger där förlorar de sitt värde och den nytta som man skulle kunna ha av dem. Burkar som exempelvis skulle kunna pantas och återvinnas och aluminium och järn som skulle kunna återanvändas förstör naturen istället. Då det både finns stora som små saker, exempelvis bilar och burkar, kan man tolka att denna platsen används som en soptipp. Överkonsumtion gestaltas, inte enbart genom alla saker som slängs, utan också på så vis att alla råvaror som går åt för att producera dessa saker, är till spillo.

Sociala dimensionen

”Viljas och Viktors föräldrar blir upprörda när de får reda på vad som håller på att hända deras fina utflyktsmål. De pratar med lärarna och andra föräldrar och berättar hur illa ställt det är med Lillsjön. Alla samarbetar och snart har flera lastbilar forslat bort allt skräp till den riktiga soptippen”.

Då barnen i boken har hittat ett problem, kan man tolka att de kommer till insikten att de själva inte kan göra någonting åt problemet. Dels på grund av sin ringa ålder och dels för att det behövs specialiserad hjälp så som lastbilschaufförer och sopgubbar. Här har de vuxna en stor roll för att bidra med hjälp, vilket tydligt visas genom att Viljas och Viktors föräldrar pratar med lärarna på skolan. Solidariteten och tilliten barn och vuxna emellan är därför viktig för ett samarbete. Eftersom vädermonstret Monstergluffs hotar att förstöra barnens och föräldrarnas kära utflyktsmål och tillintetgöra Akva måste barnen och föräldrarna göra någonting för att vädermonstret ska förgöras.

Miljömässiga dimensionen

”När de kommer fram så känner de inte igen sig. Kojan har rasat ihop. Trädet som de byggt kovan bredvid har inte orkat hålla emot. Det har gått av.”

I boken så heter vädermonstret Monstergluffs som kan liknas vid den rådande klimatförändringen som drabbar hela världen i dagens läge, där många av naturkatastroferna är såpass allvarliga så att miljön runtomkring förstörs. Monstergluffs frodas och växer pga av allt skräp som slängs i naturen. När vädermonstret sedan drar fram så förstörs naturen, inte enbart ur synpunkten att kemikalier och giftiga gaser kan komma ut ur det som slängs, utan även att träd och grenar bryts loss eller slits itu.

”-Allt det här skräpet hindrar ju friskt vatten att rinna ner till Lillsjön. Sjön är sjuk av alla illaluktande sopor, säger Vilja.”

Även här är det ett problem att skräpet är i vägen för vattnet och att soporna är så illaluktande. Eftersom monstergluffs, vars uppkomst människorna har bidragit till, har förstört Lillskogen och Akvas vänner mår dåligt, så kan man tolka att det gått så långt att skräpet har påverkat ekosystemet. Författaren använder sig av laddade ord så om sjuk, vilket kan tolkas som att skadan redan är skedd. Detta är unikt för boken, då de andra böckerna som har liknande ämnen inte porträtterar någon aktuell förödelse, utan enbart hur framtidsutsikterna skulle se ut, eller vad människornas ohållbara handlande skulle leda till.

Efter sista slurken – panta burken (2010)

Ekonomiska dimensionen	Sociala dimensionen	Miljömässiga dimensionen	Problem
Resurser Återvinning	Hälsa Solidaritet Samarbete Ansvar	Nedskräpning	Hälsa, Nedskräpning

Ekonomiska dimensionen

”De mosade burkarna skickas till en fabrik som gör nya burkar, säger pojkens pappa, men nu har vi ju gjort vad vi kan och så gör fabriken resten. Så nästa läsk du köper kan ju vara en burk som du pantat”

Det som kan beskrivas utifrån citatet är att burkarna kan ses som resurser som är onödiga då de ligger på marken och skräpar. Tar man dem istället till en returautomat så sköter ”fabriken resten” som pappan säger. Fabriken kan ses som ytterligare en resurs inom den ekonomiska dimensionen som gör att burkarna kan återanvändas. Man kan fråga sig vad det skulle bli av burkarna om det inte fanns fabriker som återanvände materialet eller hur hållbart det skulle vara för samhället och naturen. Återigen blir det tydligt att de tre dimensionerna är svåra att skilja åt. Det blir ett kretslopp av varor, där individer och tjänster gör att det är möjligt för pojken att både köpa läsk, dricka den och sedan panta den.

Sociala dimensionen

”Titta här på stranden, säger den ljushåriga pojken, det är många som inte verkar veta att man ska återvinna burkarna och flaskorna. Folk bara kastar dem där de står utan att tänka på att burkarna och flaskorna faktiskt skadar naturen. De försvinner inte av sig själv utan ligger i naturen i många många år. Det är därför man ska återvinna.”

I detta citatet kan paralleller dras till Välkommen till tippen där Mörten och Freddie får stå ut med folk som blir arga när de inte vet hur de ska sortera eller att de ändå slänger saker och prylar tafatt och knapphändig. I den här boken återfinns samma problematik, människor vet inte vad de ska göra av burkarna. Den ljushåriga pojken som hjälper Max visar tendenser på solidaritet och ansvar. Trots att han är liten så vet han att man inte ska slänga burkar på stranden eller i naturen. Solidariteten blir tydlig när pojken upplyser Max som nonchalant tänkte slänga sin burk på stranden.

”Det här är Leo. Han är 5 år och han älskar att bada i havet. En annan sak han tycker väldigt mycket om är att dricka läsk. Han är glad när det är sommarlov med sol och bad för då får han dricka läsk oftare.”

Då även hälsa ingår i den sociala dimensionen kan läsk ses som en riskfaktor ur en hälsofrämjande aspekt. Som Helene Husslöf menade kan mat vara en glädjespridare och diskussionen kring mat kan vara omfattande. I det här citatet är Leo endast 5 år gammal men han gillar att dricka läsk och han förknippar läsk med något som gör honom glad som exempelvis sol, sommarlov och bad. Långsiktigt kan man tolka att läsk i stora mängder kan innebära en hälsofara för någon som är så pass ung.

Miljömässiga dimensionen

Den miljömässiga dimensionen är svår att urskilja då den integrerar och flyter samman med den sociala och ekonomiska dimensionen.

”Han skäms lite när han tänker på burken som ligger uppe vid bilen. Det måste han komma ihåg att plocka upp när de ska åka hem.”

Det blir tydligt att människan har en stor påverkan på miljön och att människan har det bärande ansvaret för att se till att naturen och miljön runtomkring oss har det bra. I detta citatet belyses att pojken har ett samvete och att han värnar om naturen. Dock vet vi inte hur mycket kunskap han har om kretslopp och ekosystem och ifall han är medveten om på vilket sätt och omfattning en burk påverkar vår omgivning.

Stäng av, Max! (2008)

Ekonomiska dimensionen	Sociala dimensionen	Miljömässiga dimensionen	Problem
Misshushållning med resurser, Energi	Samarbete Upplýsning Tillit Ansvar	Klimatförändring, översvämning,	Översvämning Misshushållning

Ekonomiska dimensionen

”Max har skruvat upp elementet på högsta effekt och lampornas ljus känns nästan som solen.”

”Max aktar sig för att ta i den varma elementet, det är mycket varmt.”

”Det är ett vattenfall pappa! Se så det brusar! Max spolrar i toaletten flera gånger efter varandra.”

Då den ekonomiska dimensionen handlar om att värna om resurserna i samhället visar Max genom dessa citat att han inte värnar om resurserna. Författaren använder fraser som att elementet är mycket varmt och att han spolrar i toaletten flera gånger, vilket kan tolkas som exempel på att han förbrukar mer energi än nödvändigt, vilket inte är hållbart i längden. Liknande gör även Lola i boken hjälp vår jord, då hon rullar ut en toalettrulle utan att ens ha använt den.

Sociala dimensionen

”Nåja, säger pappa, vi har kanske glömt att berätta för dig varför vi gärna vill att du släcker ljuset och stänger av vattnet”

”Max, när vi gärna vill att du släcker ljuset så är det för att du inte får leka och ha det skoj, säger pappa. Det är på grund av att man ska spara energi.”

Tillskillnad från de övriga böckerna är det i denna boken föräldrarna som har det övergripande ansvaret att lära sitt barn om att inte slösa på naturens resurser. Föräldrarnas uppfostran av Max kan ses som ett långsiktigt förhållningssätt och levnadssätt som de vill att han ska eftersträva. Detta genom att upplysa honom om nackdelarna med att förbruka så mycket energi som han gör. Då den sociala dimensionen innebär att bygga upp ett hållbart och driftigt samhälle är det av betydelse att föräldrarna stoppade Max. Solidaritet och rättvisa gestaltas mellan raderna i boken, där föräldrarna genom tillit och öppenhet till sitt barn, berättar varför han inte får göra så eller så. Man kan tolka att föräldrarna tänker långsiktigt och att den dagen Max växer upp, ska han få leva i en värld som inte har förstörts av människorna.

Miljömässiga dimensionen

”När vi människor använder för mycket energi kan det bli skadligt för jorden, förklarar pappa. Det kan till exempel bli för varmt på jorden.”

”Kan du se de vita områdena högst upp och längst ned på jordklotet? Det är is. Om jorden blir för varm, smälter isen. Den smältande isen blir vatten som rinner ner i havet. Då stiger haven och det kan bli översvämning där det annars inte finns vatten.”

Stigande temperaturer och smältande is gör att den här boken är unik som skildrar en annan sida av miljön. I boken belyses förhållandet mellan energi och klimat och hur det påverkar inte enbart oss utan även djurriket.

När det handlar om energifrågor är det starkt kopplat till den ekonomiska dimensionen som innefattar den sortens tjänster till oss. Pappan berättar att, om vi använder för mycket energi så kommer det att bli skadligt för jorden. Energi kan därför tolkas som en av de många resurser som finns i samhället som i allt för stora mängder blir skadligt för vår natur och miljö. Vilket knyter an till det rådande klimathotet där fossila bränslen till exempel redan har skadat vårt ozonlager.

Diskussion

<u>Bok</u>	<u>Ekonomisk dimension</u>	<u>Social dimension</u>	<u>Miljömässig dimension</u>
	<p>Behandlas den ekonomiska dimensionen och i så fall på vilket sätt?</p> <p>Hur talas det om resurserna?</p>	<p>Behandlas den sociala dimensionen och i så fall, på vilket sätt?</p> <p>Uttalas solidaritet?</p> <p>Uttalas eller nämns jämställdhet?</p>	<p>Behandlas den miljömässiga dimensionen och i så fall, på vilket sätt?</p> <p>Uttalas någon form av miljöpåverkan?</p> <p>Uttalas någon belastning på ekosystemet/kretsloppet?</p>
Välkommen till tippen	Överkonsumtion	Solidaritet, Ansvar	Kretslopp, Återvinning, Ekosystem
Charlie & Lola	Misshushållning med resurser, Överkonsumtion	Solidaritet, Samarbete Jämställdhet	Ekosystem
Hjälp, sa Akva	Misshushållning med resurser, Överkonsumtion Återvinning	Solidaritet, Samarbete Tillit	Kretslopp, Ekosystem
Efter sista slurken – panta burken	Resurser Återvinning	Solidaritet Hälsa Samarbete Ansvar	Nedskräpning
Stäng av, Max!	Misshushållning med resurser, Energi	Solidaritet Samarbete Upplysning Tillit Ansvar	Klimatförändring, Översvämning,

Studiens frågeställning var; hur behandlas dimensionerna inom hållbar utveckling i barnböckerna? Med hjälp av tabellen ovan åskådliggörs resultaten från analysen. Det som framkom tydligt ur analysen visar att de tre dimensionerna behandlas både explicit och implicit i böckerna. Samtliga böcker handlar om att hjälpa vår jord på ett eller annat sätt. Det skildras genom återvinning, genom att människan ska städa upp efter sig, genom att spara på de resurser vi har, genom att hjälpas åt och ta ansvar tillsammans osv. Alla dessa sätt att rädda jorden kan sättas in i någon av de tre dimensionerna. Det är tydligt att de tre dimensionerna ses som ihopflätade och är beroende av varandra, författarna till barnböckerna gör inte heller några försök att skilja de tre dimensionerna åt. Den trend som kunde urskiljas var att det alltid finns en dimension som är ledande, som exempelvis den miljömässiga, medan de andra två dimensionerna ligger latenta i texten vilket kräver att man läser mellan raderna för att upptäcka dem. Som tidigare nämnt är det ett problem för utbildning för hållbar utveckling att inte alla dimensioner är integrerade i undervisningen. Det är den miljömässiga dimensionen som är mest framträdande inom utbildning för hållbar utveckling. En förklaring på det kan vara den tidigare miljöundervisningen som fanns på 80-talet har utvecklats och blivit hållbar utveckling. En annan förklaring kan vara att begreppet hållbar utveckling är missförstått och många människor sätter likhetstecken mellan hållbar utveckling och miljö utan att tänka på de två resterande dimensionerna som faktiskt hör till.

Men eftersom lärare och förskollärare finner det svårt att arbeta med de tre dimensionerna inom hållbar utveckling, kan barnboken vara ett pedagogiskt hjälpmedel för att arbeta med främst den miljömässiga dimensionen men även till en viss del de andra två dimensionerna. Det finns många begrepp att hämta ur en bok är det passligt att arbeta tema- och ämnesövergripande. Då har man som förskollärare möjlighet att välja att arbeta med enstaka ord och begrepp, ett område, en dimension eller ett visst innehåll ur exempelvis en bok. Förskolläraren har med andra ord en stor valmöjlighet att välja ut det som känns relevant för henne/honom men också att lyssna på barnen och utgå ifrån deras intressen och erfarenhetsvärld.

Ett överraskande resultat som framkom ur analysen är att den sociala dimensionen, trots att den ofta är dold och utsagd i texten, har en mycket stor och övergripande plats i barnböckerna. Utifrån analysen kan man dra slutsatsen att den sociala dimensionen är viktig för att kunna skapa ett hållbart samhälle. Människorna är i behov av varandra och det framkommer tydligt i böckerna, framförallt genom solidariteten, inte enbart för att författarna valt att porträttera sina huvudpersoner tillsammans med andra karaktärer utan för att de hjälps

åt, samarbetar och vill gemensamt nå ett mål utan egen vinning. Ansvar är inte heller enbart fokuserat på individen utan ses ur ett kollektivperspektiv där alla har ett ansvar tillsammans.

Konsumtion och konsumtionens baksida var aspekter av den ekonomiska dimensionen som gick att utläsa mellan raderna och som var återkommande. Den bild som det ger är att människor gillar att konsumera mycket, vare sig det är möbler, elektronik, kläder eller livsmedel. Då det aldrig uttalades i böckerna verkar konsumtion vara en glädjespridare i människors liv. Exempelvis för Lola som hade samlat på sig många saker, både trasig och hela, innan hon kom till insikt. Även Leo som älskar att dricka läsk. Människorna som Mörten och Freddie möter dagligen på återvinningscentralen känner att det är skönt att få slänga saker. I boken om Akva är det inte lika självklart att tolka om de människor som skräpade ner vid Lillsjön ansåg konsumtion som något glädjefyllt. Dock blev det tydligt att alla saker vi människor *inte* vill ha eller tröttnar på, inte försvinner utav sig självt utan vi måste ta till handling för att också ta hand om det som kallas sopor och skräp. Vilket tydligt blir en baksida av konsumtionen.

En annan del av konsumtionens baksida kan ses som att materiella ting skapar lycka. Om det mot förmodan skulle vara så, är det synd om jorden och miljön, inte enbart för att fabriker får spotta ut mer utsläpp och gifter för en större produktion, utan också för att tillverkningen är i behov av naturliga råvaror som kan utvinnas på oetiska och omoraliska grunder, som exempelvis regnskogsskövlingen i andra delar av världen där både biologisk mångfald och ekosystem utrotas och rubbas.

Ytterligare ett exempel om konsumtion och dess baksida är från Lola och Charlie när de är inne i Marty's rum, där Marty har samlat på sig massvis med skräp och rummet kallar mamman för svinstia. Vi får aldrig reda på varför Marty väljer att samla på sig alla sakerna och skräpet i rummet. Marty kanske tycker att han är hållbar som samlar allting på ett ställe. Han kanske till och med anser att alla sakerna han äger är av värde, vem har då rätt att kalla hans saker för skräp. För vad definieras som skräp och vem bestämmer det?

Vad gäller förbrukning av samhällets resurser och onödigt slösande är boken om Max ett bra exempel att ta upp med barnen. Han blir tillsagd av sin mamma att leka med annat förutom att sitta vid datorn, helst vill hon att han ska gå ut. Men eftersom det var regnigt och blåsigt ute känner inte Max för att gå ut. Istället hittar han på en egen lek där han låtsas vara utomlands.

Här kan man dra paralleller till internet och datorers makt som genom solsemesterreklam, tidningar osv frestar oss att drömma oss bort ifrån det gråa, kalla och trista vädret. Max som är ett barn, gör det han tycker är smart och fuffigt, han låtsas att han är utomlands genom att skruva upp alla lampor och element. Möjligtvis har även han blivit påverkad av internet, men därför är det i boken föräldrarnas ansvar att berätta varför det är olämpligt att leka med hjälp av element och vatten, vilket de också gör.

Som redan konstaterat har barnboken en direkt och indirekt påverkan på barn. Därför är det viktigt att man som förskollärare vet syftet med det man vill ta upp kring hållbar utveckling. Så att det inte blir för dramatiskt, för farligt eller för diffust för barnen. Det är också viktigt att förskolläraren följer med i den tekniska utvecklingen. Nyhetsflödet i dagens samhälle gör att nyheter och information flödar snabbt och konstant. Många förskolor runt om i landet har redan börjat använda sig av datorer och ipads i verksamheten och många av barnen vet redan hur att använda dessa. Som lärare gäller det därför att ligga ett steg före så att det alltid finns utrymme att diskutera och ventilera tankar, idéer och föreställningar. Mycket ofta kan nyheterna vara av en hård, kall och okänslig karaktär som gör att barnen blir rädda eller tror att någonting kommer att hända med en gång. Liknande problematik skildras i boken om Max, när pappan berättar att den smältande isen kommer att översvämma allting och Max blir rädd att hans gosedjur Pingvinen kommer att försvinna.

När man som lärare exempelvis arbetar med tema kan det vara passligt att ta upp de problem som finns kring de tre dimensionerna ur ett bredare perspektiv, som exempelvis växthuseffekten, konsumtion och produktion, klimatförändringar, kretsloppet osv. Då finns det utrymme för förskollärare att problematisera dimensionernas innehåll och bre ut sig och täcka fler sidor och aspekter utav begreppet. Eftersom barnboken används mycket och ofta i den pedagogiska verksamheten kan den vara ett bra hjälpmedel. Tidigare ansågs barnboken vara ett uppfostringsmedel idag är den informativ och ämnar att lära barnet om världen, samhället och människorna istället. Att därför koppla barnböckerna till hållbar utveckling och att framställa de tre dimensionerna är ett möjligt sätt att lära barnet om världen och samhället och samtidigt få in exempelvis växthuseffekten, kretsloppet, återvinning, solidaritet osv.

I och med den nya läroplanen för förskolan kommer förskollärare också att ha ett större ansvar, vilket innebär att det kommer vara ett större tryck på förskollärarens kompetens. Förskolläraren måste därför vara kunnig och vid ett arbete med hållbar utveckling kommer det

att innebära att kunna urskilja och analysera de olika dimensionerna ur exempelvis barnböcker. Det kommer vara av stor vikt att förskollärare skall kunna tillämpa detta i sitt arbete.

Bortsett från de tre dimensionerna var det övergripande innehåll som presenterades i barnböckerna, återvinning. Återigen kan man koppla återvinning till media där reklam, ännu en gång, har en stor påverkan. Panta-mera reklamen är ett exempel som barnen troligtvis kommit i kontakt med. Återvinning och att panta burkar kan kopplas till barnen vardag och erfarenhetsvärld. Alla har de någon gång köpt saker som de tröttnat på eller köpt läsk vars burk de slängt på marken eller lagt i en påse för pantning. Att utgå ifrån barnens erfarenhetsvärld gör att det inte känns som ett stort steg för barnet att börja panta burkar eller att börja tjata på mamma och pappa att faktiskt gå ut med den stora pantsäcken. Att slänga gamla saker på tippen eller i papperskorgen har de nog också varit med om likaså att de haft skilda meningar kring vad som är skräp enligt mamma och pappa och vad som är skräp enligt barnet. Eftersom mycket av innehållet i barnböckerna utgår ifrån barnet är det inte svårt för förskollärare att använda dessa i verksamheten. På så sätt kan barnböckernas innehåll verka som underlag för undervisningen.

Källförteckning

Artiklar, avhandlingar etc:

Björneloo, Inger, 2006: *Innebörder av hållbar utveckling - En studie av lärares utsagor om undervisning*, Eklanda

Davis, Julie, 2009: *Revealing the research 'hole' of early childhood education for sustainability : a preliminary survey of the literature*, Environmental Education Research, 15(2). pp. 227-241.

Davis, Julie M., 2005: *Educating for sustainability in the early years: Creating cultural change in a child care setting*. Australian Journal of Environmental Education 21:pp. 47-55.

Hasslöf, Helen, 2009: *Tankar om hållbar utveckling*.

Johansson, Eva, 2009: *The preeschool child of today- the world citizen*. International Journal of Early Childhood, Vol. 41, No. 2, 2009

Myndigheten för Skolutveckling, 2004: *Hållbar utveckling i praktiken*. Stockholm, Liber Distribution.

Phenice, Lillian A. & Griffore, Robert J, 2003: *Young Children and the Natural World*, Contemporary issues in early childhood, volume 4, number 2, pages 167-171.

SOU 2004:104, 2004: *Att lära för hållbar utveckling*. Betänkande av Kommittén för utbildning för hållbar utveckling: Stockholm

Öhman, Johan. Östman, Leif, 2004: *Hållbar utveckling i praktiken: Så gjorde vi på vår skola*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

Litteratur:

Beckman, Ludvig, 2005: *Grundbok i idéanalys – det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. Stockholm: Santérus Förlag

Bergström, Göran & Boréus, Kristina, 2005: *Textens mening och makt – Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur

Björneloo, Inger, 2008: *Hållbar utveckling – att undervisa utifrån helheter och sammanhang*, Stockholm, Liber.

Esaiasson, Peter; Gilljam, Mikael; Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena, 2007: *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Tredje upplagan. Stockholm: Nordstedts juridik.

Gröndahl, Fredrik & Svanström, Magdalena, 2010: *Hållbar utveckling – en introduktion för ingenjörer och andra problemlösare*, Stockholm: Liber AB

Gullrikson, Håkan & Holmgren, Ulf, 2011: *Hållbar utveckling – livskvalitet, beteende, teknik*, Lund: Studentlitteratur

Kåreland, Lena, 2001: *Möte med barnboken*. Stockholm: Natur och kultur.

Lindquist, Gunilla, 1989: *Från fakta till fantasi – om temaarbeten utifrån skapande*. Lund: Studentlitteratur.

Person, Christel, Persson Torsten, 2007: *Hållbar utveckling – människan, miljö, samhälle*, Danmark, Studentlitteratur.

Pramling, Ingrid, 1993: *Lära av sagan*. Lund: Studentlitteratur.

Empiriskt material:

Child, Lauren, 2008: *Charlie och Lola – Hjälp vår jord*, Stockholm, Rabén & Sjögren.

Jordahl, Anneli, 2007: *Välkommen till tippen*, Stockholm, Alfabetabokförlag.

Kappel Jensen, G: 2008: *Stäng av, Max!*, Turbineförlaget

Semerson, Hanna, 2010: *Efter sista slurken – panta burken*, Stockholm, Turbineförlaget.

Wilke, Carina; Wilke Björn, 2009: *Hjälp- sa Akva*, Täby, LillaE.

Webbsidor:

Miljödepartementet, Handlingsprogrammet Agenda 21, Publicerad 22 april 2004
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/01/86/84/6de2900f.pdf>, sökord Agenda 21,
hämtdatum: 28/10 2011

KTH, Miljö och hållbar utveckling, Publicerad 2011-05-20

<http://www.kth.se/om/policies/hallbar-1.78109>, sökord tre dimensionerna, hämtdatum: 31/10 2011

Bien, John; Cox, Bernard; Calder, Margaret for UNESCO, Publicerad 2010,
http://www.unesco.org/education/tlsf/mods/theme_d/mod21.html sökord Alida Gersie
UNESCO, hämtdatum: 29/12 2011